

"โจทย์และประเด็นวิจัยในอนาคต"

สังเคราะห์จาก เวทีสัมมนา RDI Symposium 2009
เนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปี
การก่อตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วันที่ 24-26 สิงหาคม 2552

“โจทย์และประเด็นวิจัยในอนาคต”

สังเคราะห์จาก เวทีสัมมนา RDI - Symposium 2009
เนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปี การก่อตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ 22-24 สิงหาคม 2552

คำนำ

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ก่อตั้งขึ้นตาม “พระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2522” ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 96 ตอนที่ 80 ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 2522 หน้า 83-84 เดิมมีบทบาทหน้าที่ในการ “เป็นหน่วยงานกลางของมหาวิทยาลัย สำหรับรับผิดชอบงานด้านวิจัยและพัฒนาโดยตรง” จนหลังจาก 2526-2527 สถาบันวิจัยและพัฒนาเริ่มขยายบทบาทในการเป็นองค์กรประสานและส่งเสริมในการนำองค์ความรู้ทางวิชาการสู่การพัฒนาท้องถิ่นผ่านเครือข่ายความร่วมมือทั้งหน่วยงานมหาวิทยาลัย ตลอดจนภาคีเครือข่ายต่างๆ โดยได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนากระบวนการ และเนื้อหาการทำงานวิจัยและพัฒนา ให้สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาสังคมในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ ตลอดช่วงระยะเวลาเกือบ 3 ทศวรรษ ที่ผ่านมา จุดเน้นของงานวิจัยและพัฒนา ที่สถาบันฯ ยึดเป็นหลักมาอย่างต่อเนื่องก็คือ การบูรณาการความรู้ในสหสาขาวิชา เพื่อเป็นฐานของการศึกษาวิจัย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรชุมชนท้องถิ่นที่มีการก่อรูปและพัฒนากิจกรรมบทบาทหน้าที่อย่างหลากหลาย ทั้งองค์กรที่ (ถูกทำให้เป็น)ทางการ และกลุ่มที่รวมตัวจากฐานความสัมพันธ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งภาคีที่ร่วมพัฒนาหลายฝ่ายเชื่อว่า ความเข้มแข็งขององค์กรเหล่านี้ (ไม่ว่าจะมีชื่อเรียก หรือกลไกการรวมกลุ่มอย่างไรก็ตาม) จะเป็นคำตอบที่สำคัญสำหรับการสร้างศักยภาพในการต่อรองอำนาจ (Empower) ของภาคประชาชน ไปสู่การพัฒนาที่พึ่งตนเองอย่างยั่งยืน จนอาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยและพัฒนาของสถาบันฯ ส่วนหนึ่งได้เปิดพื้นที่ให้องค์กรวิชาการและองค์กรทางสังคมร่วมในกระบวนการ “สร้างนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” ที่เป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาตลอด 3 ทศวรรษ รวมทั้งการนำองค์ความรู้และนวัตกรรมทางสังคมเหล่านั้นมาปรับใช้ในการร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้มิติต่างๆ อาทิ การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาวะ กระบวนการพัฒนา

เศรษฐกิจชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การร่วมพัฒนาวิสาหกิจ/อุตสาหกรรม
ชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อนำสังคมไทยไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลพอเพียง
และสร้างชุมชนพอเพียงในอนาคต

ประเด็นการวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีทิศทาง
การดำเนินการวิจัยที่มุ่งให้เกิดแนวทาง ในสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น รวมถึง
การเชื่อมโยงสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชาติ โดยจากการสัมมนาใน Themes
การเสวนาวิชาการและมุมมองจาก องค์ปาฐกทั้ง 3 ท่าน อันประกอบด้วย ศ.นพ.เกษม
วัฒนชัย รศ.ดร.ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ และศ.นพ.ประเวศ วะสี สามารถถอดประเด็นวิจัยที่
เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น ตามข้อมูลในเอกสารเล่มนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนิน
งานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน แก่กลุ่มคนและ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัยต่อไป.

สารบัญ

ประเด็นวิจัยจากผลการสัมมนาใน Themes และการเสวนา	5
■ ด้านความมั่นคงของมนุษย์	5
■ ด้านเศรษฐกิจ	8
■ ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและบริหารจัดการประเทศ	8
■ ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	11
■ ด้านวิถีวิทยาการวิจัย	12
บทบาทและประเด็นการวิจัยของมหาวิทยาลัยมুমองจาก องค์ปาฐกทั้ง 3 ท่าน	15

ประเด็นวิจัย จากผลการสัมมนาใน Themes และการเสวนา

ด้านความมั่นคงของมนุษย์

ความมั่นคงของมนุษย์เป็นผลให้เกิดความมั่นคงสงบสุขในสังคม ครอบคลุมทั้งในเรื่อง การพัฒนาทุนทางสังคม ระบบการคุ้มครองทางสังคม ผลกระทบ การบริหารจัดการชุมชนแบบบูรณาการ การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาทุนวัฒนธรรมให้เกิดคุณค่ามีมาตรฐานภาพในสังคม ส่วนความมั่นคงของมนุษย์หมายถึงความมั่นคงของมนุษย์ทั้งทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ ความเชื่อมั่น จิตวิญญาณ การจัดการภาวะภัยคุกคามความมั่นคงทั้งในระดับรัฐและข้ามรัฐ ทั้งในประเด็นอาชญากรรม การก่อการร้าย การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน ทั้งในประเด็นความขัดแย้ง การแย่งหรือพยายามผูกขาดอำนาจ การสร้างอิทธิพล และประเด็นความรุนแรงในด้านต่างๆ โดยประเด็นวิจัยที่ตอบสนองมีรายละเอียดดังนี้

1) ประเด็นวิจัยด้านสังคมและชุมชน

- การศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา คุณธรรมจริยธรรม สุขภาพ และประชาธิปไตย

- สุขภาวะชุมชน

- การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

●การวิจัยเรื่องความเป็นธรรม การสร้างความเป็นธรรมในสังคมในมิติต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

●การค้นหา พัฒนา และใช้ประโยชน์ทุนทางสังคม ทั้งทุนในด้านความรู้ และผู้รู้

●การวิจัยเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งประเด็นส่วนร่วมในการพัฒนา การบริหาร การจัดการชุมชน รวมถึงการใช้ประโยชน์

●การศึกษากระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น

●การอพยพและเคลื่อนย้ายแรงงาน ทั้งในแง่ความเป็นอยู่และผลกระทบ หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา วิถีวัฒนธรรม สุขภาพ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง

●การศึกษาวิจัยประเด็นแรงงาน ทั้งแรงงานในระบบ นอกกระบบ แรงงานข้ามชาติ ทั้งในประเด็นสภาพความเป็นอยู่ ความรู้ และทักษะ สภาพปัญหา ความต้องการ และผลกระทบ

●การศึกษาประเด็นพลังของชุมชนและการขับเคลื่อนทางสังคม

●การศึกษารากเหง้าภูมิปัญญาชุมชน ทั้งในประเด็นความเป็นมา ความสำคัญ ปัญหาที่เกิดขึ้น การอนุรักษ์ถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์

●การวิจัยผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาวะสังคมในปัจจุบัน ทั้งเรื่องเกมส์ ยาเสพติด การแพร่ระบาดของเชื้อโรค และประเด็นอื่นๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และแนวทางการป้องกันและแก้ปัญหาผลกระทบต่างๆ

●การจัดการความรู้ของชุมชน ทั้งในกระบวนการการได้มา การสร้างและพัฒนา การจัดเก็บ และการถ่ายทอดความรู้

●การศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งในด้านแนวคิด การปฏิบัติ และการถ่ายทอด

●การศึกษาสถานีเรียนรู้ชุมชน แหล่งรวมผู้รู้ องค์ความรู้และถ่ายทอดความรู้

●การศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ประเด็นการศึกษาวิจัยด้านสุขภาพ ทั้งในด้านการป้องกัน การดูแล การรักษา หรือการควบคุมการติดต่อ

- ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

2) ประเด็นวิจัยด้านการศึกษา และ พัฒนาทรัพยากรบุคคล

- การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้ ทักษะ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อการเรียนรู้และการถ่ายทอด

- การบูรณาการการศึกษาที่เชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านหลักสูตร วิธีการ กระบวนการ

- การวิจัยเพื่อสร้าง พัฒนา และต่อยอดรูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้กระบบการศึกษาเกิดการเชื่อมโยงตอบสนองแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น

- การวิจัยการสร้างและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดในแง่ของรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ

- การวิจัยเพื่อปฏิรูประบบการศึกษา

- การศึกษาวิจัยการพัฒนาการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) ประเด็นวิจัยด้านเครือข่ายความร่วมมือ

- การวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายความรู้ระหว่างชุมชน

- การศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานและการพัฒนา ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ

- การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

ด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การแก้ปัญหาความยากจนและการยกระดับคุณภาพชีวิต การรับมือการเปิดการค้าเสรี การพัฒนาทุนทางสังคมวัฒนธรรมให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- เศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
- การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันของสังคม
- การวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องเพื่อการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น และระดับชาติ
- การวิจัยเพื่อเพิ่มคุณภาพและมูลค่าเพิ่มของผลผลิตทางการเกษตร ทั้งทางด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด ทั้งผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย และผู้เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ
- การวิจัยเรื่องเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือธรรมชาติ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น
- การวิจัยความเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับมหภาค ทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ รูปแบบที่เหมาะสม
- การศึกษาประเด็นธุรกิจชุมชน อุตสาหกรรมชุมชน วิสาหกิจชุมชน ทั้งสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา ความต้องการ และทิศทางที่เหมาะสมในอนาคต

ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและบริหารจัดการประเทศ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการประเทศ หมายถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน ทางด้านนโยบายการพัฒนา การสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ระบบการผลิตผลิตภัณฑ์ การบริโภค การบริการที่สะอาด และการอนุรักษ์ ส่วนทางด้านยุทธศาสตร์

การพัฒนาประเทศ หมายรวมถึงด้าน การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ
แบบบูรณาการในด้านต่างๆ กลไกการถ่วงดุล การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชน ระบบการบริหารจัดการระดับชาติและระดับพื้นที่เพื่อประเมิน ป้องกัน และ
รับมือวิกฤติต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยมีประเด็นวิจัยดังนี้

1) ประเด็นวิจัยด้านการเมืองการปกครอง

- การศึกษาประเด็นความแตกแยกทางการเมืองของชุมชน ทั้งในแง่ของสาเหตุ
วิธีการและกระบวนการแก้ปัญหา หรือบรรเทาความขัดแย้ง ทั้งในระดับท้องถิ่น และ
ระดับประเทศ

- การกระจายอำนาจและงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาล การติดตามตรวจสอบ
ที่รอบคอบรัดกุม และผลักดันให้สังคมการเมืองก้าวผ่านไปสู่ธรรมนิยมนิติรัฐ

- ความมั่นคงของประเทศ ประเด็นความขัดแย้งในชุมชน ทั้งในแง่ของสาเหตุ วิธี
การและกระบวนการแก้ปัญหา หรือบรรเทาความขัดแย้ง (กรณี 3 จังหวัดชายแดน และ
พื้นที่ชายแดน)

- การศึกษาผลกระทบจากการดำเนินการโครงการขนาดใหญ่ การขยายตัวของ
โครงการ และแนวทางการแก้ปัญหา

2) ประเด็นวิจัยด้านการบริหารราชการ

- การกระจายอำนาจ ทั้งในสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ ผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึง
ทิศทางอนาคตที่เหมาะสม

- การศึกษาประเด็นคอรัปชั่น ทั้งสภาพที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน สาเหตุ ผลกระทบ
ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และแนวทางการแก้ปัญหา

- การปฏิรูประบบราชการ โดยเน้นความเสมอภาค ความเป็นกลางทางการเมือง
และความมั่นคง